

Onderzoek onder leerlingen in het voortgezet onderwijs

Waarom?

Hoe?

De leerlingen in het derde jaar van het voortgezet onderwijs in Limburg: Onderzoeksopzet

Inventaar 3VO

Maastricht, augustus 2011
Trudie Schils

Kaans Rapport K04201101

© 2011, Kaans, Maastricht University School of Business and Economics

Alle rechten voorbehouden. Alle auteursrechten en databankrechten ten aanzien van deze uitgave worden uitdrukkelijk voorbehouden. Behoudens de in of krachtens de Auteurswet gestelde uitzonderingen, mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Met dank aan Paul Jungbluth, Eva Feron, Elma Nap-Kolhoff en Lex Borghans voor constructieve feedback op eerdere versies van dit rapport.

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave.....	3
Waarom dit onderzoek?	4
Vraagstelling en instrumentatie	6
Vraagstelling.....	6
Instrumentatie	6
Rapportage.....	8
Dataverzameling, onderzoekspopulatie en respons	9
Dataverzameling	9
Onderzoekspopulatie en respons.....	10
Referenties.....	13

Waarom dit onderzoek?

Het Nederlandse voortgezet onderwijs kampt met een aantal problemen, waarvan sommige hardnekkig van aard zijn, zo blijkt onder andere uit de volgende citaten.

“Er zijn duidelijke signalen over tekortschietende rekenvaardigheden van veel leerlingen in het voortgezet onderwijs. Zo halen vmbo-leerlingen bij rekenen gemiddeld nauwelijks het niveau van groep 6 in het basisonderwijs. Hoewel Nederlandse basisschoolleerlingen in vergelijking met andere landen goed kunnen rekenen, loopt de beheersing van basisvaardigheden, zoals optellen, aftrekken en vermenigvuldigen, terug. Daarnaast verlaten nog altijd te veel jongeren voortijdig de school of zakken veel leerlingen tijdens hun schoolcarrière af naar een lager onderwijsniveau. Hoewel het aantal daalt, is het aantal voortijdige schoolverlaters nog steeds een zeer hardnekkig probleem. Scholen moeten daarom veel meer doen aan het voorkomen van voortijdig schoolverlaten, onder andere door het aanpakken van spijbelen of het aanpakken van motivatieproblemen, wat een voorbode van voortijdig schoolverlaten kan zijn”.

Inspectie van het Onderwijs (2008)

“Veel leerlingen zitten in het derde leerjaar van het voortgezet onderwijs niet meer op het niveau van het oorspronkelijke schooladvies en de vraag is of het advies dat aan het einde van de basisschool wordt gegeven juist is. Onder advisering (de school geeft de leerling een te laag advies voor het voortgezet onderwijs) komt vooral voor bij leerlingen uit lagere sociaaleconomische milieus. Het gevolg is onderpresteren, met grote gevolgen voor de ontwikkeling van het zelfvertrouwen van het kind en dus voor zijn positie later in de maatschappij. Bovendien verveelt de leerling met een te laag advies zich snel en is de kans op spijbelen en voortijdige schooluitval groter.”

Onderwijsraad (2007)

Naast de hierboven geschetste problemen wordt het Limburgse onderwijsveld geconfronteerd met marktconcurrentie vanuit het buitenland. Het resultaat is een aantal ‘grensgangers’ richting Vlaamse scholen. Concrete cijfers hierover zijn lastig te vinden, temeer daar de cijfers uit Belgische bronnen vaak ook de Nederlandse kinderen die woonachtig zijn in België behelzen. Daarnaast is er sprake van een krimp van de bevolking die in de komende decennia tot 10 procent kan oplopen (Harms e.a. 2010). Hierdoor staat het onderwijsveld voor cruciale keuzen wat betreft de instandhouding van de infrastructuur.

De gezamenlijke schoolbesturen voor het voortgezet onderwijs in de provincie Limburg willen samen met de Universiteit Maastricht en de Provincie Limburg een nieuwe impuls geven aan de onderwijsverbetering in het voortgezet onderwijs en aanpak van bovenstaande aandachtsgebieden. Met dit onderzoek wordt een breed scala aan gegevens verzameld over de achtergrond en schoolvoortgang van leerlingen in het voortgezet onderwijs om scholen, besturen en overheid een beter beeld te geven over hoe het onderwijs ervoor staat om zo opbrengstgericht werken in het onderwijs te bevorderen.

Hiermee wordt ook een antwoord gezocht op vragen als hoe de leerlingpopulatie van de verschillende scholen eruit ziet, hoe het zit met de reken- en leesvaardigheden van leerlingen in het voortgezet onderwijs, waarom sommige leerlingen beter presteren dan vergelijkbare andere leerlingen, maar ook welke verschillen er zijn in schooleffectiviteit in het voortgezet onderwijs. Hoe

doen scholen het in een onderlinge vergelijking, waarbij rekening wordt gehouden met de achtergrond van de leerlingpopulatie? Op welke terreinen zijn bepaalde scholen uitblinkers of is nog ruimte voor verbetering? Niet alleen levert het onderzoek daarmee een beter beeld op van de onderwijsmogelijkheden in de provincie, maar kan het ook resulteren in een verbetering van de latere maatschappelijke positie van de betrokken leerlingen, alsook het welzijn en de welvaart van allen in de omgeving van die leerlingen.

Om dit te realiseren is een samenwerking afgesproken die zich in eerste instantie richt op een heldere beschrijving van hoe de huidige generatie leerlingen in het voortgezet onderwijs presteert en wat hun sociale achtergrond is. Daarnaast is het de bedoeling om deze informatie te vertalen naar praktisch bruikbare inzichten en procedures die de opbrengstgerichtheid van Limburgse scholen in het voortgezet onderwijs bevordert. Deze opzet past in een algemeen actueel streven in het onderwijsbeleid, om de onderwijsinspanningen een '*evidence-based*' karakter en grondslag te geven en daarmee bij te dragen tot verdere professionalisering van het onderwijs en verdieping van onderwijswetenschappen (Onderwijsraad 2006).

De inspanningen maken deel uit van een breed onderzoeksprogramma van het onderzoekscentrum Kaans aan de Universiteit Maastricht¹. Kaans is een initiatief van de Universiteit Maastricht in samenwerking met leraren, scholen, schoolbesturen en de lokale en landelijke overheid. Doel is bevordering van de schoolprestaties van leerlingen door gegevens te verzamelen over hun achtergrond, de inzet in het onderwijsproces en de ontwikkelingen van leerlingen van de vroege kinderjaren tot het einde van de middelbare school. De gegevens kunnen worden gebruikt als feedback voor leerlingen en leraren om daarmee de prestaties te verhogen. Ze kunnen ook gebruikt worden door het management van de school om de prestaties van de school te volgen als basis voor hun beleid en om de effecten van onderwijsbeleid en onderwijsmethododes te meten.

Het samenwerkingverband voor het onderzoek Inventaar 3VO bestaat uit de volgende partijen:

Stichting Limburgs Voortgezet Onderwijs
Stichting Onderwijs Midden-Limburg
Stichting Voortgezet Onderwijs Parkstad Limburg
OnderwijsGemeenschap Venlo en Omstreken
Trevianum Scholengroep Havo Atheneum Gymnasium
DaCapo College
Provincie Limburg
Kaans, Maastricht University School of Business and Economics

¹Voor meer informatie, zie www.kaans.nl.

Vraagstelling en instrumentatie

Vraagstelling

Met het onderzoek Inventaar 3VO wordt een antwoord gezocht op ondermeer de volgende vragen:

- Wat is de populatiesamenstelling die scholen afzonderlijk en samen bedienen? Is deze vergelijkbaar tussen scholen?
- Hoe zit het met de reken- en leesvaardigheden van Limburgse leerlingen? Zijn ze beter of zwakker dan de gemiddelde Nederlandse leerlingen, of leerlingen in andere landen zoals België en Duitsland? Hoe verhouden de prestaties zich tot het onderwijsniveau waarop de leerlingen zitten, hier en elders?
- Waarom presteren sommige leerlingen beter of zwakker dan andere, vergelijkbare leerlingen? Wat is de invloed van non-verbale intelligentie, persoonlijkheid en sociale achtergrond? Welke marge resteert feitelijk voor de school en hoezeer wordt die benut?
- Wat is de rol van steun in de omgeving? Wie heeft meer motivatieproblemen en wat is de oorzaak hiervan?
- Hoe zit het met het schooladvies dat de leerlingen hebben gekregen toen ze van de basisschool afkwamen? Is dit een juist advies gebleken of is bij bepaalde leerlingen te hoog of te laag ingestoken?
- Hoe zit het met de verwachtingen van de leerling, maar ook van de ouders ten aanzien van de arbeidsmarktkansen van de leerling als hij² 'klaar' is met leren?

Instrumentatie

Het onderzoek is uitgevoerd onder leerlingen in het derde leerjaar van het voortgezet onderwijs. Deze populatie is gekozen omdat leerlingen in dit leerjaar grotendeels over een aantal specifieke problemen zijn gegroeid die ontstaan als gevolg van de overgang van het basisonderwijs naar het voortgezet onderwijs. Er is nog voldoende tijd om eventueel bij te sturen voordat ze daadwerkelijk het voortgezet onderwijs verlaten. Ook is deze populatie gekozen vanwege de beschikbaarheid van vergelijkbare onderzoeksresultaten voor Nederland en ons omringende landen (zoals bijvoorbeeld de internationale PISA-toets). Tabel 1 toont de belangrijkste bronnen voor het onderzoek.

Tabel 1. Beknopt overzicht van de instrumentatie

Instrument	Toetsen wiskunde en lezen	Intelligentietest	Leerling- en ouder vragenlijst
Doel	Metten van cognitieve prestaties	Metten van non-verbale prestaties	Beschrijving sociale en emotionele achtergrond, waaronder <ul style="list-style-type: none">- Gezinsachtergrond- Verwachtingen schoolloopbaan- Schoolwelbevinden en motivatie- Steun in de omgeving- Persoonlijkheid en zelfvertrouwen- Gezondheid- ICT-vaardigheden- Burgerschapscompetenties
Bronnen	<ul style="list-style-type: none">- PISA 2003/2006³- COOL 2007/2008⁴- SFF 2006/2010⁵	<ul style="list-style-type: none">- NSCCT⁶	<ul style="list-style-type: none">- COOL 2007/2008- Moelejaan 2009/2010⁷

²Overall waar in dit rapport naar een leerling wordt verwezen wordt hij gebruikt, maar kan ook zij worden gelezen.

³Voor meer informatie, zie www.pisa.oecd.org.

⁴Voor meer informatie, zie www.cool5-18.nl.

⁵Voor meer informatie, zie www.kuleuven.be/schoolfeedback.

⁶Voor meer informatie, zie www.nscct.nl.

⁷Voor meer informatie, zie www.kaans.nl.

De toetsen

De leerlingen zijn getoetst op hun prestaties ten aanzien van wiskunde en begrijpend lezen. De toetsen zijn speciaal voor dit onderzoek samengesteld en opgebouwd uit een drietal aan elkaar gekoppelde delen (zie ook tabel 1):

- het nationale COOL-onderzoek 2007/2008 (Cohort Onderzoek Onderwijs Loopbanen);
- het internationale PISA-onderzoek 2003/2006 (OECD Programme for International Student Assessment);
- het Vlaamse SFS-onderzoek 2006/2010 van de Katholieke Universiteit Leuven.

Met deze opzet wordt een beeld geschetst van het prestatieniveau, met terugkoppeling per onderwijsniveau per leerlingcategorie. Hiermee leent het onderzoek zich voor een nationale, Vlaamse en internationale vergelijking. De (per school en schoolbestuur uitsluitend vertrouwelijk gerapporteerde) resultaten zijn vertrekpunt voor beleidsberaad met schoolbesturen en scholen.

De toetsen zijn zorgvuldig samengesteld met vragen met een verschillende moeilijkheidsgraad uit bovenstaande toetsen, zodat er ook voor de beste leerlingen een aantal pittige vragen in de toets zaten, maar daarnaast ook voldoende vragen met een relatieve lage moeilijkheidsgraad om de leerlingen niet te ontmoedigen. Door de vragen vervolgens (vertrouwelijk) te bespreken met een selectie van leerkrachten van de betrokken domeinen is de validiteit van de toets (relatie leerplan – getoetste leerstof) bewaakt.

De wiskundetoets varieert deels naar onderwijsniveau. Er is gekozen voor de volgende onderverdeling:

1. Toets voor leerlingen in het vmbo beroepsbegeleidende (bl) en kaderbegeleidende leerweg (kl);
2. Toets voor leerlingen in het vmbo gemengde (gl) en theoretische leerweg (tl);
3. Toets voor leerlingen in het havo en vwo.

De vragen zijn vervolgens in modules verdeeld en gedeeltelijk overlappend op de verschillende onderwijsniveaus aangeboden. De overlap van vragen maakt het mogelijk om leerlingen van de verschillende onderwijsniveaus met elkaar te vergelijken. Deze informatie is belangrijk voor het opsporen van onder- of overpresterende leerlingen. Ook wordt het duidelijk hoe de best scorende vmbo'ers zich verhouden tot de slechts scorende havisten. Tabel 2 geeft het zogenoemde onvolledig onderzoeksdesign dat hiermee is ontstaan schematisch weer.

Tabel 2. Design wiskundetoets – de verschillende blokken en aantal vragen binnen een blok

	COOL I	COOL II	COOL III	COOL IV	COOL V	PISA I	SFS I	SFS II	SFS III
Aantal vragen	3	4	3	3	4	15	5	5	7
Vmbo bl/kl									
Vmbo gl/tl									
Havo/vwo									

Daarnaast zijn de vragen van de toetsen (zowel wiskunde als lezen) in blokken aangeboden. De volgorde van de blokken is voor elke leerling hetzelfde, maar de ordening van de vragen binnen een blok verschilt van leerling tot leerling. Dit om te voorkomen dat leerlingen te gemakkelijk bij elkaar kunnen afkijken of samenwerken. Daarnaast verschilt de volgorde van de antwoordcategorieën bij de meerkeuzevragen tussen de leerlingen.

De vragenlijsten

Naast de toetsen zijn twee vragenlijsten gebruikt: een leerling- en een oudervragenlijst. Beide vragenlijsten zijn gebaseerd op het eerder genoemde COOL-onderzoek, en aangevuld met extra vragen die voor dit onderzoek van specifiek belang zijn. De leerlingvragenlijst begint met een intelligentietest die deels vragen bevat van de Niet Schoolse Cognitieve Capaciteiten Toets (NSCCT)⁶ aangevuld met vragen voor de betreffende leeftijdsgroep uit het COOL-onderzoek. Zowel de leerling- als oudervragenlijsten bevatten verder informatie over de gezinsachtergrond, persoonlijkheid van de leerling, onderwijsmotivatie, steun in de omgeving, gezondheid, ICT, en burgerschap. De oudervragenlijst is grotendeels identiek aan, en daarmee vergelijkbaar met, de oudervragenlijst voor de evaluatie van de Zuid-Limburgse VVE-pilot *Moelejaan* en het onderzoek in groep 8, beide uitgevoerd door Kaans van de Universiteit Maastricht.

Zowel in de leerling- als oudervragenlijst zit een groot aantal vragen waarbij men niet in eerste instantie denkt dat deze nodig zijn voor het meten van schoolprestaties. Met dit onderzoek wordt echter een breed doel nagestreefd waarbij ook een relatie wordt gelegd tussen schoolse prestaties en buitenschoolse gedragingen van leerlingen.

Rapportage

Dit rapport is het eerste deel van een reeks algemene rapporten met betrekking tot dit onderzoek. In dit deel wordt uitgelegd waarom het onderzoek is opgezet en hoe de dataverzameling in zijn werk is gegaan. In volgende rapporten worden analyses gepresenteerd met betrekking tot de sociale achtergrond, persoonlijkheid, zelfvertrouwen, gezondheid en maatschappelijke instelling van de leerlingen, maar wordt ook ingaan op de intelligentie en schoolprestaties van de leerlingen en op diverse determinanten van de schoolprestaties. In latere thematische rapporten zal worden ingegaan op andere aspecten van de schoolvoortgang van de leerlingen in het voortgezet onderwijs. Bijvoorbeeld: wat is de relatie tussen het uitstroommoment in groep 8 en de positie van de leerling nu in 3VO. Of hoe verhouden de prestaties van de Limburgse leerlingen zich tot die in Duitsland en België?

In de algemene rapporten zullen noch individuele scholen, noch individuele leerlingen herkenbaar zijn. Naast deze algemene rapportages wordt, uitsluitend vertrouwelijk, gerapporteerd op het niveau van het schoolbestuur en op het niveau van de school, indien mogelijk.

Dataverzameling, onderzoekspopulatie en respons

Dataverzameling

De dataverzameling is uitgevoerd in de maanden maart tot en met juni 2010. Eerst zijn de scholen in overleg met hun besturen geïnformeerd over het onderzoek. Er is niet gewerkt met een steekproef: alle leerlingen in het derde jaar van het voortgezet onderwijs in de provincie Limburg en hun ouders zijn respondenten.

Zowel de toetsen als de vragenlijsten zijn digitaal afgenomen. Dit heeft een aantal voordelen: tijd- en kostenbesparing omdat niet alle gegevens nadien ingevoerd dienen te worden, foutenreductie omdat er bij handmatige overname van schriftelijke toetsen nu eenmaal fouten gemaakt kunnen worden en milieubesparing omdat niet alle toetsen op papier gedrukt hoeven te worden. De software die gebruikt is voor de digitale afname bestond uit online beschikbare software voor online vragenlijsten (Limesurvey⁸). Deze is door een programmeur van de Universiteit Maastricht geschikt gemaakt voor de toetsen en vragenlijsten van het onderzoek. Niet op alle scholen bleek de infrastructuur voldoende geschikt te zijn voor deze manier van werken en met name op bepaalde spijtstijden (als veel leerlingen tegelijk inlogden) leidde het soms tot vertragingen bij het laden van de toetsen. Deze zaken kunnen eenvoudig worden opgelost in een volgende ronde, door de software af te stemmen op de aanwezige infrastructuur op de scholen.

De gegevens werden ook tussentijds opgeslagen op een externe server, om te voorkomen dat een leerling na bijvoorbeeld een toiletbezoek alles opnieuw moest invullen. Voor het inloggen op de toetsen en leerlingvragenlijst zijn inlogcodes aan de scholen verstrekt. Dit waren unieke codes op klasniveau, waarbij de leerlingen achter de basiscode opeenvolgend 01, 02, plaatsten. De geldigheid van de inlogcode was na bepaalde tijd verlopen. In deze ronde is gewerkt met een klassikale en geen individuele inlogcode, waardoor een klein aantal leerlingen (minder dan 3 procent) de toets anoniem heeft gemaakt. Individuele inlogcodes in een volgende ronde maken dit onmogelijk.

De afname van de toetsen en het invullen van de leerlingvragenlijst gebeurde klassikaal onder leiding van een leerkracht (1 lesuur per onderdeel). Die zag erop toe dat de leerlingen elkaar onderling niet gingen opjutten om bepaalde antwoorden wel of niet te geven. De schooldirectie zag erop toe dat de toetsafname op verantwoorde wijze gebeurde. De toetsomgeving is middels een korte (schriftelijke) vragenlijst in kaart gebracht. Analyse van de antwoorden van de vragenlijst maakt het mogelijk om, in combinatie met de door ons genoteerde verbeterpunten, de toetsomgeving een volgende keer verder te verbeteren. De ouders zijn door de school per brief in maart 2010 uitgenodigd om de oudervragenlijst online in te vullen. Daar de respons na een eerste brief onvoldoende was, is gekozen om een rappelbrief te sturen in mei 2010.

Het onderzoek begon met de wiskundetoets, gevolgd door de leestoets, waarna is afgesloten met de leerlingvragenlijst. De scholen was gevraagd de onderdelen niet achter elkaar in te plannen, vanwege moeheid en verveeldheid die mogelijk zou ontstaan. Niet alle scholen hebben zich echter aan die opdracht gehouden. Aangezien de data ook de datum en tijdstip waarop de toets is afgenomen bevatten, kan met dit eventuele vermoeidheidseffect in de analyses rekening worden gehouden.

⁸Voor meer informatie, zie www.limesurvey.org.

Onderzoekspopulatie en respons

De potentiële onderzoekspopulatie betreft 29 overkoepelende scholen van het voortgezet onderwijs in Limburg, verdeeld over 54 unieke afdelingen, ofwel individuele scholen, elk met een eigen brinnummer. Deze 54 scholen zijn verdeeld over 6 schoolbesturen, zie tabel 3 voor de verdeling.

Tabel 3. Scholen voor het voortgezet onderwijs in Limburg uitgesplitst naar schoolbestuur

LVO	SOML	SVOPL	OGVO	Trevianum	DaCapo
BC Weert	BC Broekhin	Bernardinuscollege	Blariacumcollege	Trevianum	DaCapo
Bonnefantencollege	- Roermond	Charlemagnecollege	Den Hulster	- Havo	College
- Vmbo	- Swalmen	- Brandenburg	Valuacollege	- Atheneum	- Born
- Havo/vwo	- Reuver	- Campus		- Gymnasium	- BSW
- St. Michael	Connect College	- Eijkhagen			- PKS
- Bernard Lievegoed	- Vmbo	- Rolduc-Holz			- RWZ
Bouwens vdBoijecollege	- Havo/vwo	- Rolduc-Abdy			
- Vmbo	Mundium College	Herlecollege			
- Havo/vwo	- Roermond	Sintermeertencollege			
Carbooncollege	- Niekee				
- Broekland	- Schöndeln				
- Emma	St. Ursula				
- Rombouts	- Horn				
- St. Jan	- Heythuysen				
Dendron College					
Graaf Huyn College					
Groenewald					
Grotiuscollege					
Het Kwadrant					
Philips van Horne College					
PortaMosana					
- Vmbo					
- Havo/vwo					
Raayland College					
St. Maartenscollege					
- Vmbo					
- Havo/vwo					
Sophianum					
- Gulpen					
- Nijswiller					
Stella Maris College					
- Vmbo					
- Havo/vwo					

Volgens opgave van deze scholen zitten er in het schooljaar 2009-2010 11.019 leerlingen in leerjaar 3. Tabel 4 toont de verdeling van het totaal aantal leerlingen in Limburg over de verschillende onderwijsniveaus. Ongeveer de helft van de leerlingen zit op het havo of vwo en de andere helft op het vmbo. Een aantal scholen heeft uiteindelijk, ondanks herhaalde verzoeken van hun schoolbestuur, niet meegewerkt aan het onderzoek. Belangrijkste redenen waren onvoldoende computers op de school of onvoldoende tijd om de toetsafname in te plannen. In een klein aantal gevallen was de digitale infrastructuur op de scholen ongeschikt voor het onderzoek.

In totaal hebben 47 van de 54 scholen meegedaan aan het onderzoek. Op deze scholen hebben uiteindelijk niet alle klassen in 3VO meegedaan (zie tabel 4). Roosterproblemen waren hiervoor de belangrijkste reden. Daarnaast zijn een aantal leerlingen afwezig geweest tijdens alle toetsonderdelen, of hebben ouders geen toestemming verleend voor deelname aan het onderzoek. Uiteindelijk hebben op de scholen 8.176 leerlingen meegedaan aan minimaal één onderdeel van het onderzoek. Dit is 74 procent van het totaal aantal 3VO-leerlingen in Limburg. De uitval van leerlingen is het hoogste in het vmbo bl/kl. Hierdoor zal de categorie leerlingen met de laagste CITO-scores (groep 8) het lastigste op te sporen zijn in onze data (zie later themarapport). Dit bemoeilijkt een compleet beeld van kansenongelijkheid.

Tabel 4. Populatie 3VO-leerlingen in Limburg en respons onderzoek Inventaar 3VO 2010

	Vmbo bl/kl	Vmbo gl/tl	Havo	Vwo	Totaal
In Limburg	2.701	2.798	2.959	2.561	11.019
School niet meegedaan aan onderzoek	406	274	483	307	1.470
Klassen binnen scholen niet meegedaan	511	139	108	50	808
Resteert	1.784	2.385	2.368	2.204	8.741
Geen toestemming van ouders om leerling mee te nemen in onderzoek	19	28	28	11	86
Leerling afwezig tijdens alle toetsen	221	125	70	63	479
Totaal aantal bekende leerlingen in onderzoek	1.544	2.232	2.270	2.130	8.176
Percentage van totaal aantal leerlingen	57,2	80,1	77,3	83,2	74,2

Daarnaast heeft een deel van de leerlingen de toets anoniem ingevuld (in totaal 590). Deze zijn niet in tabel 4 meegenomen. Het percentage anonieme invullers stijgt naarmate het onderzoek vordert, hetgeen uitdrukking kan zijn van verveling. De resultaten van de anonieme invullers zijn niet meegenomen in de analyses.

Niet alle leerlingen hebben meegedaan aan alle onderdelen. Soms hebben hele klassen een bepaald onderdeel niet gemaakt, soms gaat het om individuele leerlingen die niet aanwezig waren op de ingeroosterde toetstijd(en). Daarnaast is door een aantal ouders (in totaal 374 ouders) de vragenlijst ingevuld, terwijl de leerling ofwel niet aan het onderzoek heeft meegedaan ofwel de toets anoniem heeft ingevuld. Hierdoor resulteren diverse combinaties van gegevens voor leerlingen. Tabel 5 laat zien welke combinaties mogelijk zijn en om hoeveel leerlingen het in elk van de situaties gaat. De tabel laat zien dat de respons afneemt naarmate het onderzoek vordert. Hele klassen hebben het onderzoek, met name vanwege roostertechnische problemen, vroegtijdig gestaakt.

Tabel 5. Overzicht gekoppelde bestanden van geïdentificeerde leerlingen

Wiskunde	Lezen	Leerlingvragenlijst	Oudervragenlijst	Totaal aantal	% van II in onderzoek	% van II in Limburg
x	x	x	x	1.253	13,75	11,41
x	x	x		3.554	39,00	32,36
x	x		x	296	3,25	2,70
x		x	x	145	1,59	1,32
	x	x	x	73	0,80	0,66
x	x			973	10,68	8,86
x		x		437	4,80	3,98
x			x	136	1,49	1,24
	x	x		231	2,54	2,10
	x		x	43	0,47	0,39
		x	x	42	0,46	0,38
x				742 ¹	8,14	5,21
	x			390 ¹	4,28	1,48
		x		423 ¹	4,64	1,66
			x	374 ¹	4,10	0,72
7.366	6.586	5.917	2.067	9.112		
90,06	80,52	72,34	25,27		% van leerlingen in onderzoek	
67,07	59,97	53,88	18,82		% van leerlingen in Limburg	

¹Inclusief anonieme respons.

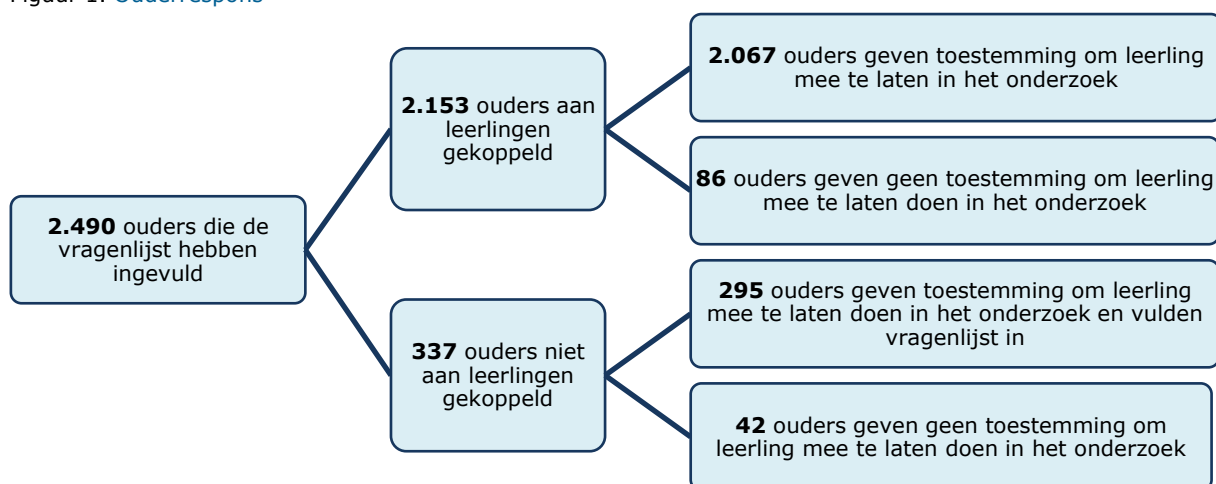
Tabel 6 toont de respons per toetsonderdeel per onderwijsniveau en het aantal leerlingen dat de toets anoniem invulde.

Tabel 6. Respons per onderzoeksdeel (als % van totaal aantal II in onderzoek – inclusief anonieme respons)

	Vmbo bl/kl		Vmbo gl/tl		Havo/vwo		Studie onbekend
	absoluut	relatief	absoluut	relatief	absoluut	relatief	
Wiskunde	1.348	82,5	2.079	84,5	4.090	88,32	19
- valide	1.322	80,9	2.014	81,9	4.030	87,0	0
- anoniem	26	1,6	65	2,6	60	1,3	19
Lezen	1.259	77,0	1.895	77,0	3.638	78,6	21
- valide	1.223	74,8	1.813	73,7	3.550	76,7	0
- anoniem	36	2,2	82	3,3	88	1,9	21
Leerlingvragenlijst	973	59,5	1.743	70,9	3.374	72,9	68
- valide	944	57,7	1.671	67,9	3.302	71,3	0
- anoniem	29	1,8	72	2,9	72	1,6	68
Totaal #II incl. anoniemen	1.635		2.460		4.631		

De ouders hebben via de scholen een brief gekregen waarin hen gevraagd is deel te nemen aan het onderzoek. Vanwege achterblijvende respons is een herinneringsbrief gestuurd. Uiteindelijk hebben 2.490 ouders de vragenlijst ingevuld. Figuur 1 laat zien dat 2.153 van deze ouders gekoppeld konden worden aan leerlingen in het onderzoek. Voor de overige ouders was dit niet mogelijk. Hiervoor zijn twee redenen: het merendeel van deze ouders (77 procent) heeft van de school de brief gekregen en de vragenlijst ingevuld, maar uiteindelijk is de leerling niet meegegaan in het onderzoek (zie boven). Een klein deel van deze ouders (23 procent) heeft onvoldoende gegevens over de leerling opgegeven om de koppeling tot stand te brengen. Door ook de ouders voortaan een unieke inlogcode te geven wordt dit probleem in eventueel toekomstig onderzoek voorkomen. De ouders die niet gekoppeld zijn, maar die wel de vragenlijst hebben ingevuld, zijn in de data gehouden. Een kleine 4 procent van de ouders die de vragenlijst heeft ingevuld verleende geen toestemming om de leerling mee te laten gaan in het onderzoek. Dit heeft geresulteerd in de verwijdering van 86 leerlingen uit het onderzoek. De non-respons onder de ouders is het hoogste onder leerlingen van het vmbo bl/kl, waar we eerder ook al de grootste uitval van leerlingen zagen. Dit bemoeilijkt het scheppen van een compleet beeld over kansenongelijkheid in het onderwijs. Er wordt momenteel gezocht naar methoden om deze sociologisch kansarmste groep in toekomstig onderzoek te betrekken.

Figuur 1. Ouderrespons

Referenties

Harms, L., M-J Olde Kalter en P. Jorritsma (2010), Krimp en mobiliteit: gevolgen van demografische veranderingen voor mobiliteit, Kennisinstituut voor mobiliteit: Den Haag.

Onderwijsraad (2006), Naar meer evidence-based onderwijs, Advies uitgebracht aan Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen, nr. 20050450/840, Den Haag.

Onderwijsraad (2007), Onderbenutting van capaciteiten in het basis- en voortgezet onderwijs, Studie 20060423/868, Den Haag: Onderwijsraad.

Inspectie van het onderwijs (2008), De staat van het onderwijs: Onderwijsverslag 2006/2007, Utrecht: Inspectie van het onderwijs.